

R a a m a t u d

Ilmus „Eesti murded ja kohanimed“

Karl Pajusalu, Tiit Hennoste,
Ellen Niit, Peeter Päll, Jüri Viikberg,
Eesti murded ja kohanimed.
Toimetaja Tiit Hennoste.
Eesti Keele Sihtasutus.
Tallinn, 2002. 320 lk

See on esimene omataoline raamat eesti dialektoloogias ja üsna haruldane ka teistes keeltes. Raamatust leiavad palju uut needki, kes on murdeid ülikoolis õppinud. Tegelikult tuleb paljude selle raamatu osade kohta kirjutada epiteet *esimest korda*.

Raamatu murdepoolel on neli osa. Esimeses on juttu murdeuurimise teooriast, eriti murdegeograafiast, mille abil on kirjeldatud ka eesti murdeid. Lisaks saab ülevaate eesti murdeuurimise ajaloost ning sellest, kuidas murdeuurijad on läbi aja Eesti ala murdepiirkondadeks liigendanud. Sealt leiab Andrus Saareste ja Arnold Kase klassikalised murdeliigendused ja ka selles raamatus kasutatud liigenduse, mis neist mitmes punktis erineb, näiteks jagab põhjaeesti murded südaeesti ja kirderanniku murderühmaks ja viimased omakorda kaheks murdeks: rannamurdeks ja Alutaguse murdeks.

Kes soovib üldist ülevaadet murretest ja mitte süveneda detailidesse, saab selle raamatu teisest osast, mis algab peatükiga murrete kujunemisest ja hääbumisest. Keskmeks on aga kaks peatükki, mis toovad välja põhja- ja lõunaeesti ning südaeesti ja kirderanniku murderühma põhilised erinevused.

On ülevaatlikud tabelid, kus on kõrvuti põhjaeesti *kõht, sügis, alevi* ja lõuna *kõtt, sügüs, alõvih* või südaeesti *lõngad, pikk* ja kirderanniku *lannad, pitkä*. Seejärel tuleb juttu murdejoontest, mille piirid lähevad murdepiiridest hoopis eemal. Saame teada, millised olulised lõunaeesti jooned ulatuvad põhjaeesti murretesse ja kuidas liigendub idaeesti murdeala. Lisaks leiab siit ka lühikesed ülevaated vähe uuritud murdeosadest, nagu süntaks ja sõnavara. Osa lõpetab pilt sellest, kuidas murdeid on kasutatud kirjakeeles, eriti ilukirjanduses.

Raamatu kolmas osa on klassikaline murdeülevaade, milles on iga murde kohta toodud välja tema olulised erijooned, sarnasused teiste murretega ja suuremad murdesisesed keelealad. Siin on esimest korda püütud eraldi kirjeldada ranna- ja Alutaguse murret, samuti on mitmeid uusi arusaamu näiteks Mulgi ja Võru murde käsitluses. Osa lõpetavad eri murrete näidistekstid koos sõnaseletuste ja tõlgetega lõunaeesti murretest kirjakeelde.

Kohanimedede osast saab teada, mis asi kohanimi õieti on, kuidas ta on aja jooksul muutunud ning kuidas kohanimesid liigitatakse, kogutakse, uuritakse ja normitakse. Teine pool on pilt sellest, mismoodi üks kohanimi on eesti keeles üles ehitatud, eriti sellest, mis lõpud on kõige enam levinud (ja mitte ainult kuulsatest *vere*-lõpulistest kohanimedest). Saame ka teada, mis on Eesti kõige tavalisemad talude, asulate, jõgede, järvede jm nimed.

Lisaks on raamatus ligi 60 kaarti, tabelit ja joonist, ülevaade transkriptsioonist ja paarkümmend lehekülge kirjanduse loetelu, millest leiab selle olulise, mis eesti murdeuurijad on kirja pannud.

Tiit Hennoste
Tartu ülikooli teadur